

บทที่ 2

แนวความคิดทางทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดและทฤษฎี

1.1 ทฤษฎีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบ (Comparative Advantage)

ทฤษฎีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบ ตามทฤษฎีการค้าระหว่างประเทศ ในการจัดสรรทรัพยากรธรรมชาติภายใต้ระบบเศรษฐกิจจะเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพก็ต่อเมื่อการผลิต และการค้าระหว่างประเทศ ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบของระบบเศรษฐกิจนั้นๆ

ความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบ หมายถึงความสามารถของประเทศใดประเทศหนึ่งในการผลิตสินค้าและบริการชนิดใดชนิดหนึ่งด้วยต้นทุนที่ต่ำกว่าประเทศอื่นๆ และประเทศทั้งสองจะทำการค้าขายกัน เมื่อประเทศหนึ่งสามารถผลิตสินค้าชนิดนั้นอย่างมีประสิทธิภาพสูงกว่า เมื่อเทียบกับการผลิตสินค้าอีกชนิดหนึ่ง ซึ่งลักษณะความได้เปรียบนี้สามารถอธิบายเกี่ยวกับการผลิตและการค้าระหว่างประเทศต่างๆได้

จากแนวคิดทางทฤษฎีความได้เปรียบโดยสมบูรณ์ (Absolute Advantage Theory) ของ Adam Smith ซึ่งอธิบายว่าการค้าเกิดขึ้นจากการได้เปรียบอย่างสมบูรณ์ กล่าวคือ ประเทศใดประเทศหนึ่งจะผลิตเฉพาะสินค้าที่มีความชำนาญ (ได้เปรียบในสินค้านั้นอย่างสมบูรณ์) แล้วนำมาแลกเปลี่ยนกับสินค้าของอีกประเทศหนึ่ง การที่ประเทศมีความได้เปรียบอย่างสมบูรณ์ในการผลิตสินค้าใด แสดงว่าประเทศนั้นสามารถผลิตสินค้าชนิดนั้นด้วยต้นทุนการผลิตที่ต่ำกว่าอีกประเทศหนึ่ง ทำให้ประเทศทั้งสองมีสินค้าบริโภคมากขึ้น โดยมีข้อสมมติว่าปัจจัยการผลิตมีเพียงชนิดเดียวคือ แรงงาน และประสิทธิภาพของแรงงานในประเทศมีลักษณะเหมือนกัน นอกจากนี้แรงงานยังสามารถเคลื่อนย้ายได้อย่างเสรีภายในประเทศ แต่ไม่สามารถเคลื่อนย้ายระหว่างประเทศได้

David Ricardo ได้แสดงแนวความคิดในเรื่องของการค้าระหว่างประเทศ เพิ่มเติมจาก Adam Smith โดย David Ricardo ได้ให้แนวความคิดว่าประเทศ 2 ประเทศจะทำการค้าขายกันเมื่อประเทศหนึ่งสามารถผลิตสินค้าชนิดนั้นได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงกว่า เมื่อเทียบกับการผลิตสินค้าอีกชนิดหนึ่ง โดยเน้นการค้าขายภายใต้ระบบการค้าเสรี โดยในแต่ละประเทศมีความชำนาญเฉพาะอย่างในการผลิตสินค้าที่ตนเองสามารถผลิตได้ด้วยต้นทุนที่ต่ำกว่าโดยประเทศนั้นจะส่งออกสินค้าที่ผลิตด้วยต้นทุนที่ต่ำกว่าและนำเข้าสินค้าที่มีการผลิตด้วยต้นทุนที่สูงกว่าจากประเทศอื่นซึ่งแนวความคิด

นี่เป็นการอธิบายภายใต้แบบจำลองที่มีปัจจัยการผลิตเพียงชนิดเดียวตามแนวความคิดของสำนักคลาสสิก คือแรงงานซึ่งไม่สามารถเคลื่อนย้ายระหว่างประเทศและแรงงานการผลิตในแต่ละประเทศมีประสิทธิภาพการผลิตแตกต่างกันโดยไม่มีการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีการผลิต ซึ่งเป็นจุดที่ทำให้เกิดการค้าระหว่างประเทศขึ้น โดยมีข้อสมมติว่าความพอใจในการบริโภคแต่ละประเทศจะเหมือนกัน ซึ่งเขาได้สรุปไว้ว่าประเทศหนึ่งควรส่งออกสินค้าออกที่ได้เปรียบทางการผลิตมากกว่า (Production Advantage) หรือมีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบ กล่าวคือสามารถผลิตสินค้าชนิดนั้นได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับการผลิตสินค้าชนิดนั้น ในอีกประเทศหนึ่ง และสั่งสินค้าเข้าที่ได้เปรียบทางการผลิตต่ำ หรือว่ามีความเสียเปรียบโดยเปรียบเทียบ

แนวความคิดทฤษฎีการค้าดังกล่าวในเวลาต่อมาได้ถูกพัฒนาโดย Heckcher-Ohlin ซึ่งได้อธิบายว่า ประเทศจะได้รับประโยชน์จากการผลิตและการค้าที่ใช้ปัจจัยการผลิตที่มีอยู่มากภายในประเทศ ภายใต้แบบจำลองที่มีปัจจัยการผลิตอยู่ 2 ประเภท คือ แรงงาน และทุน โดยมีข้อสมมติไว้ว่าปัจจัยการผลิตสามารถเคลื่อนย้ายได้อย่างเสรีภายในประเทศ แต่เคลื่อนย้ายระหว่างประเทศไม่ได้ ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยการผลิตและผลผลิตในแต่ละประเทศเหมือนกัน จากแนวความคิดดังกล่าวนี้ ประเทศที่มีปัจจัยแรงงานจะส่งออกสินค้าที่ใช้แรงงานมากในการผลิต (Labor Intensive Commodities) จะเห็นได้ว่าทฤษฎีของ Heckcher-Ohlin นั้นทำให้การวิเคราะห์ความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบมีความเหมาะสมในการใช้เป็นนโยบายการค้า และอุตสาหกรรมของประเทศมากยิ่งขึ้น เนื่องจากเป็นแนวคิดที่ได้อธิบายอย่างชัดเจนว่าประเทศใดควรจะผลิตและส่งออกสินค้าอะไร โดยพิจารณาจากปัจจัยที่มีอยู่มากภายในประเทศ

Paul A. Samuelson ได้ปรับปรุงแนวความคิดของ Heckcher-Ohlin เป็นแนวความคิดที่เรียกว่า Heckcher-Ohlin- Samuelson Model กล่าวคือประเทศต่างๆจะมีปัจจัยการผลิตแต่ละชนิดต่างกัน (Factor Endowments) และประเทศหนึ่งจะมีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบในการผลิตและส่งออกสินค้าที่มีเทคโนโลยีการผลิตเหมาะสมกับปัจจัยการผลิตที่มีอยู่มากในประเทศนั้น

ในการศึกษาเกี่ยวกับความสามารถในการแข่งขันของสินค้าของประเทศหนึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศอื่นๆ นั้น จะวิเคราะห์ต้นทุนในการผลิตมาเปรียบเทียบกัน เพื่อวัดความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบสำหรับสินค้านั้น แต่การวิเคราะห์ต้นทุนนั้นมีความยากลำบากในทางปฏิบัติเพราะเนื่องจากไม่มีการเก็บรวบรวมข้อมูลไว้ และวิธีการจัดเก็บข้อมูลต้นทุนการผลิตต้องเป็นการสำรวจซึ่งข้อมูลดังกล่าวต้องมาจากวิธีการสำรวจเดียวกัน และมีปัญหาด้านความสอดคล้องของข้อมูลด้วย นอกจากนี้การเปรียบเทียบต้นทุนจะละเลยปัจจัยที่ไม่ใช่ตัวเงิน เช่น ชื่อเสียงของสินค้า คุณภาพของสินค้า และระดับการใช้เทคโนโลยีที่แตกต่างกัน ซึ่งจะมีผลกระทบต่อแบบแผนของการค้าระหว่างประเทศ ดังนั้นเพื่อที่จะขจัดปัญหาดังกล่าวจึงได้มีการสร้างค่าดัชนีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบ (Revealed Comparative Advantage : RCA) มาใช้วิเคราะห์แทนการใช้ต้นทุน ดัชนี RCA นี้ได้ถูก

สร้างขึ้นโดย Bela Balassa (Balassa, 1989) ซึ่งอาศัยการนำมูลค่าของสินค้ามาใช้ในการวิเคราะห์แทนต้นทุน เพราะมูลค่าสินค้าจะประกอบไปด้วยส่วนของต้นทุนและกำไร ทำให้การวิเคราะห์ความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบตามวิธีของ RCA เราสามารถใช้มูลค่าสินค้าเป็นตัวแทนได้อย่างดีในการวิเคราะห์ เพราะมูลค่าของสินค้าสำหรับทุกประเทศได้มีการรวบรวมและทำการจัดบันทึกเป็นสถิติไว้จึงทำให้สะดวกต่อการนำข้อมูลสถิติมาใช้ในการวิเคราะห์ และสูตรที่ใช้ในการคำนวณค่า RCA มีดังต่อไปนี้

$$RCA = \frac{(X_{ik}/X_i)}{(X_{wk}/X_w)}$$

โดยที่ RCA = ดัชนีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบที่ปรากฏ
ในสินค้า k ของประเทศ i ในประเทศ w

X_{ik} = มูลค่าการส่งออกสินค้า k ของประเทศ i ไปยังประเทศ w

X_i = มูลค่าการส่งออกทั้งหมดของประเทศ i ไปยังประเทศ w

X_{wk} = มูลค่าการนำเข้าสินค้า k ของประเทศ w

X_w = มูลค่าการนำเข้าสินค้าทั้งหมดของประเทศ w

k = สินค้าที่ต้องการศึกษาเปรียบเทียบ

i = ประเทศต่างๆ ที่ส่งออกสินค้าที่ต้องการศึกษาเปรียบเทียบ

w = ประเทศต่างๆ ที่นำเข้าสินค้าที่ต้องการศึกษาเปรียบเทียบ

ถ้าค่า RCA > 1 หมายความว่า ประเทศ I มีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบในการส่งออกสินค้า K ไปยังตลาด W เมื่อเทียบกับประเทศอื่น

ถ้าค่า RCA < 1 หมายความว่า ประเทศ I ไม่มีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบในการส่งออกสินค้า K ไปยังตลาด W เมื่อเทียบกับประเทศอื่น

โดยทั่วไปแล้ว นอกจากเราจะพิจารณาค่าดัชนีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบที่ปรากฏ (Revealed Comparative Advantage : RCA) ว่ามากหรือน้อยกว่าหนึ่งแล้ว เราจะต้องพิจารณาเปรียบเทียบค่าดังกล่าว กับประเทศคู่แข่งที่ส่งออกในตลาดเดียวกันด้วย กล่าวคือ ถ้าค่าดัชนีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบที่ปรากฏของประเทศผู้ส่งออกประเทศหนึ่งเมื่อเทียบกับอีกประเทศหนึ่งแล้วมีค่าสูงกว่า ก็ย่อมแสดงว่าประเทศนั้นมีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบในสินค้านั้นๆ ในตลาดที่เรากำลังพิจารณา

นอกจากนี้เรายังสามารถใช้แนวความคิด วิธีการวัดค่าดัชนีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบที่ปรากฏในการดูแนวโน้มความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบในการส่งออกสินค้านั้นๆ ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตด้วย กล่าวคือถ้าหากว่าค่าดัชนีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบที่ปรากฏของสินค้านั้นใดมีแนวโน้มสูงขึ้นเป็นลำดับก็ย่อมจะชี้ให้เห็นถึงความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบ หรือว่าความสามารถในการแข่งขันการส่งออกสินค้านั้นมีขนาดที่ดีด้วยเช่นกัน

โดยที่ค่าของ RCA นั้นก็สามารถคำนวณได้จากสูตรส่วนดังนี้ได้เช่นเดียวกันคือ

$$RCA^i_k = \frac{\left(\frac{\text{มูลค่าการส่งออกของสินค้า } k \text{ ของประเทศ } i}{\text{มูลค่าการส่งออกทั้งหมดของประเทศ } i} \right)}{\left(\frac{\text{มูลค่าการส่งออกของสินค้า } k \text{ ในตลาดโลก}}{\text{มูลค่าการส่งออกของโลกทั้งหมด}} \right)}$$

หรือสามารถเขียนได้ว่า

$$RCA^i_k = \left(\frac{\text{มูลค่าการส่งออกของสินค้า } k \text{ ของประเทศ } i}{\text{มูลค่าการส่งออกของสินค้า } k \text{ ในตลาดโลก}} \right) \times \left(\frac{\text{มูลค่าการส่งออกของโลกทั้งหมด}}{\text{มูลค่าการส่งออกทั้งหมดของประเทศ } i} \right)$$

$$= \frac{\text{สัดส่วนการค้าสินค้า } k \text{ ของประเทศ } i \text{ ในตลาดโลก}}{\text{สัดส่วนการค้าของประเทศ } i \text{ ในตลาดโลก}}$$

ในการคำนวณเพื่อหาค่า RCA ในครั้งนี้ได้มีการปรับปรุงสูตรในการคำนวณเพื่อสามารถนำมาอธิบายถึงความสามารถในการแข่งขันในแต่ละตลาดและเพื่อที่จะสามารถเปรียบเทียบความสามารถในการแข่งขันของประเทศไทยกับประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนได้ดังนี้

$$\begin{aligned}
 RCA_{ik} &= \frac{\frac{X_{ikw}}{X_{iw}}}{\frac{X_{kw}}{X_w}} \\
 &= \frac{X_{ikw}}{X_{kw}} \times \frac{X_w}{X_{iw}}
 \end{aligned}$$

โดยที่ RCA_{ik} = ความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบของประเทศ i ในสินค้า k

X_{ikw} = มูลค่าการนำเข้าสินค้า k ในตลาด w จากประเทศ i

X_{iw} = มูลค่าการนำเข้าสินค้าทั้งหมดในตลาด w จากประเทศ i

X_{kw} = มูลค่าการนำเข้าสินค้า k ในตลาด w

X_w = มูลค่าการนำเข้าสินค้าทั้งหมดในตลาด w

k = ผลิตภัณฑ์อัญมณีและเครื่องประดับ

i = ได้แก่ ประเทศไทย และ ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน

w = ได้แก่ ตลาดสหรัฐอเมริกา ตลาดญี่ปุ่น และตลาดสหราชอาณาจักร

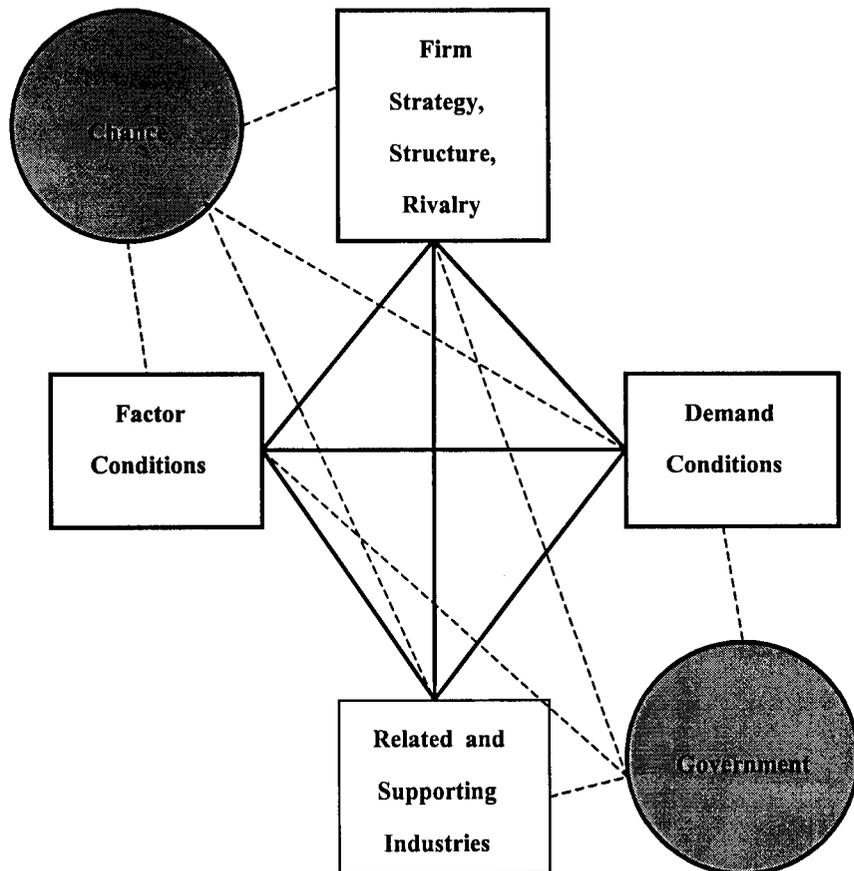
ซึ่งสรุปได้ว่า $RCA_{ik} = \frac{\text{สัดส่วนการนำเข้าสินค้า } k \text{ จากประเทศ } i \text{ ในตลาด } w}{\text{สัดส่วนการนำเข้าสินค้าทั้งหมดจากประเทศ } i \text{ ในตลาด } w}$

1.2 ทฤษฎีความได้เปรียบเชิงแข่งขันระบบเพชร (Diamond Model)

ในการวิเคราะห์ความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบ มีจุดมุ่งหมายในการวิเคราะห์เรื่องการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิตและการค้าระหว่างประเทศ และความสามารถในการแข่งขันในของแต่ละอุตสาหกรรม ขณะที่การเปลี่ยนแปลงของอุตสาหกรรมในเชิงพลวัตนั้นพื้นฐานได้ถูกกำหนดจากปัจจัยทั้งทางด้านราคาและปัจจัยที่ไม่ใช่ราคาประกอบกัน ดังนั้นในระดับความสามารถทางการแข่งขันจะเป็นไปตามหรือไม่เป็นไปตามรูปแบบของความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบก็ได้ เพราะนอกจากปัจจัยด้านราคาแล้วยังมีปัจจัยที่ไม่ใช่ราคาเป็นตัวกำหนดที่สำคัญด้วย เช่น ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากร ระดับของการพัฒนาด้านเทคโนโลยีการผลิต รูปแบบการแข่งขันของอุตสาหกรรมในประเทศ รวมทั้งนโยบายของรัฐบาลและการประสานงานของเอกชนเอง สิ่งเหล่านี้มีบทบาทที่สำคัญในการเสริมสร้างระดับความสามารถในการแข่งขันของอุตสาหกรรม

ศาสตราจารย์ Michael E. Porter จึงได้พัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาระดับความสามารถทางการแข่งขันทางอุตสาหกรรม โดยเขาได้เสนอแนวคิดทฤษฎีเชิงเศรษฐศาสตร์ว่า ภาวะการแข่งขันในการค้าโลกนั้น ประเทศทุกประเทศย่อมจะพยายามเลือกยุทธวิธีที่ดีที่สุดที่จะทำให้เกิดความได้เปรียบทางการแข่งขันในอุตสาหกรรมของประเทศตน ดังนั้นจึงจำเป็นต้องทำการประเมินจุดแข็ง และจุดอ่อนทั้งของอุตสาหกรรมในประเทศตนและประเทศคู่แข่ง ทั้งนี้เพื่อให้สามารถหาแนวทางในการปรับตัว ให้สามารถแข่งขันได้อย่างมีประสิทธิภาพในตลาดการค้าโลกที่มีการแข่งขันกันรุนแรงมากขึ้นทุกขณะ

ในการอธิบายความได้เปรียบเชิงแข่งขัน ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบันนั้น Porter ได้ใช้ทฤษฎีความได้เปรียบเชิงแข่งขันมาเป็นเครื่องมือในการอธิบาย โดยเขาได้กำหนดปัจจัยที่ทำให้เกิดความได้เปรียบทางการแข่งขันทั้งสิ้น 4 ปัจจัยด้วยกัน ประกอบด้วย สภาพปัจจัยการผลิตภายในประเทศ (Factor Condition) อุปสงค์ภายในประเทศ (Demand Condition) ภาคอุตสาหกรรมที่สนับสนุนและเกี่ยวเนื่องในประเทศ (Supporting and Related Industries) โครงสร้างบริษัทและสภาพของการแข่งขันในประเทศอุตสาหกรรม (Company Strategy Structure and Rivalry) นอกจากนี้ยังมีปัจจัยเสริมอีก 2 ปัจจัย อันได้แก่ บทบาทภาครัฐ (Government) และบทบาทจากโอกาส (Chance) ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ล้วนมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน และประกอบเข้าเป็นระบบเดียวกันที่เราเรียกว่าระบบเพชร (Diamond Model)

ภาพที่ 2.1 Porter's Diamond Model

ที่มา : Porter's Diamond Model

ปัจจัยพื้นฐาน

1.2.1 สภาพปัจจัยการผลิตในประเทศ (Factor Condition) ประกอบด้วย

- 1) *ทรัพยากรมนุษย์* : จำนวนแรงงาน ทักษะ ต้นทุนค่าแรง ต้นทุนการจัดการ
- 2) *ทรัพยากรทางกายภาพ* : ความอุดมสมบูรณ์ คุณภาพของที่ดิน สภาพของแหล่งน้ำเหมืองแร่ สภาพป่าไม้ สภาพภูมิอากาศ สภาพภูมิประเทศ เขตเวลา
- 3) *ทรัพยากรด้านความรู้* : วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิทยาการ การตลาด แหล่งความรู้ในมหาวิทยาลัย หน่วยงานทางสถิติ คู่มือ รายงาน และงานวิจัย
- 4) *แหล่งเงินทุน* : ต้นทุนของเงินทุนภายในประเทศ
- 5) *โครงสร้างพื้นฐานของประเทศ* : ระบบขนส่ง ระบบสื่อสาร โทรคมนาคม คุณภาพชีวิตของประชากรในประเทศ การสาธารณสุข และวัฒนธรรม

1.2.2 อุปสงค์ภายในประเทศ (Demand Condition) ประกอบด้วย

- 1) *Home Demand Composition* ความต้องการของผู้ซื้อในประเทศ และการตอบสนองของธุรกิจ
  - (1) *Segment Structure of Demand* โครงสร้างสัดส่วนความต้องการภายในประเทศที่มีต่ออุตสาหกรรม เพื่อให้ได้เปรียบจากการประหยัดจากขนาด (Economic of Scale)
  - (2) *Sophisticated and Demanding Buyers* ความต้องการและมาตรฐานที่สูงขึ้นของผู้ซื้อในประเทศในคุณภาพสินค้าและบริการ อีกทั้งเกิดการคิดค้นผลิตสินค้าใหม่ๆ เสมอ
  - (3) *Anticipatory Buyer Needs* การคาดการณ์ล่วงหน้าในความต้องการของผู้บริโภค กระตุ้นให้เกิดการพัฒนาผลิตภัณฑ์อย่างต่อเนื่อง และสามารถแข่งขันได้
- 2) *Demand Size and Pattern of Growth* ขนาดความต้องการและรูปแบบของการเติบโต
  - (1) *Size of Home Demand* ได้เปรียบจากการประหยัดจากขนาด เนื่องจากว่าความต้องการในประเทศมีมาก ปรับปรุงผลิตภาพ และพัฒนาด้านเทคโนโลยี
  - (2) *Number of Independent Buyers* ผู้บริโภคมีความเป็นตัวของตัวเองและมีอิสระเสรีที่จะส่งเสริมให้เกิดนวัตกรรม และความหลากหลาย
  - (3) *Rate of Growth of Home Demand* อัตราการเติบโตของความต้องการภายในประเทศ
  - (4) *Early Home Demand* ความรวดเร็วในการรับรู้ถึงความต้องการของผู้บริโภคในประเทศช่วยให้ผลิตสินค้าได้ก่อน และเร็วกว่าคู่แข่ง
  - (5) *Early Saturation* วงจรชีวิตของสินค้าจากการอิมพอร์ตในตลาดจะเป็นตัวกดดันให้เกิดการตลาดของสินค้า และการแนะนำสินค้าใหม่ๆ

3) *Internationalization of Domestic Demand* ความต้องการในประเทศที่มีลักษณะเป็นสากลช่วยผลักดันให้สินค้าและบริการของประเทศออกสู่ต่างประเทศได้

(1) *Mobile or Multinational Local Buyers* การเดินทางหรือเคลื่อนย้ายบ่อยทำให้ความต้องการสินค้าหรือบริการ กระจายตัวออกไป

(2) *Influence on Foreign Needs* อิทธิพลต่อความต้องการสินค้าและบริการจากต่างประเทศ ทำให้สินค้าและบริการกระจายสู่สากลได้

4) *The Interplay of Demand Conditions* ความต้องการที่หลากหลายในตลาดเป็นตัวเสริม

(1) พัฒนาการในอุตสาหกรรมจากความสัมพันธ์ และความต้องการที่เกี่ยวพันกัน เช่น ขนาดของสินค้าที่เหมาะสม คุณภาพ รูปลักษณ์ และราคาตอบสนองความต้องการ

1.2.3 อุตสาหกรรมสนับสนุนและเกี่ยวเนื่องในประเทศ (*Supporting & Related Industries*)

การมีอยู่ในประเทศซึ่งอุตสาหกรรมสนับสนุน ที่มีข้อได้เปรียบด้านการแข่งขันในระหว่างประเทศ มีประโยชน์ในทางที่เป็นบ่อเกิดแห่งข้อได้เปรียบด้านการแข่งขันระหว่างประเทศของอุตสาหกรรมที่อุตสาหกรรมนั้นสนับสนุนอยู่ ทั้งนี้เพราะสืบเนื่องมาจาก

1) *Supplies Industries* มีอุตสาหกรรมต้นน้ำป้อนวัตถุดิบ ให้กับอุตสาหกรรมอื่นอย่างรวดเร็ว และเข้าสู่ตลาดได้ก่อนคู่แข่ง

2) *Related Industries* อุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องสนับสนุนห่วงโซ่แห่งคุณค่า (Value Chain) เกิดการพัฒนาผลิตภัณฑ์ การผลิต จัดจำหน่าย ตลาดหรือการบริการ

นอกจากนี้ความร่วมมือกันตลอดเวลาในกระบวนการนวัตกรรม และกระบวนการยกระดับและเพิ่มจำนวนบ่อเกิดแห่งข้อได้เปรียบด้านการแข่งขันของทั้งสองฝ่าย ซัพพลายเออร์ช่วยให้มองเห็นวิธีใหม่ โอกาสใหม่ เทคโนโลยีใหม่ บริษัทมีช่องทางที่รวดเร็วในการเข้าถึงแหล่งข้อมูลใหม่ ความคิดใหม่ มุมมองใหม่ และนวัตกรรมใหม่ของซัพพลายเออร์ บริษัทมีโอกาสที่จะมีผลต่อการพัฒนาสินค้าและเทคโนโลยีของซัพพลายเออร์ การที่ทั้งสองฝ่ายร่วมมือกันแก้ไขปัญหาหรือแลกเปลี่ยนการวิจัยและพัฒนาจะนำไปสู่ผลลัพธ์ที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากขึ้นได้อย่างรวดเร็ว ซัพพลายเออร์มักจะกระจายข้อมูลใหม่ๆ หรือนวัตกรรมใหม่ๆ ไปสู่อุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องเนื่อง ส่งผลให้อัตราความเร็วในการนวัตกรรมภายในอุตสาหกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวเนื่องถูกเร่งให้มีความเร็วขึ้น ประโยชน์ทั้งหมดข้างต้นจะมีผลที่ลึกซึ้งซึ่งจริงจังกมาก ถ้าทั้งสองฝ่ายตั้งอยู่ใกล้กันมากจนเป็นการกระจุกตัว ซึ่งทำให้ติดต่อสื่อสารกันได้อย่างรวดเร็ว

ประเทศหนึ่งมักจะมีโอกาสสูง ที่จะประสบความสำเร็จในการค้าระหว่างประเทศในอุตสาหกรรมหนึ่ง ถ้าประเทศนั้นมีข้อได้เปรียบด้านการแข่งขันระหว่างประเทศในอุตสาหกรรมต่างๆ กันที่ล้วนเกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมนั้น อย่างไรก็ตามแล้วแต่ผลประโยชน์ของทั้งอุตสาหกรรมสนับสนุนในประเทศและอุตสาหกรรมเกี่ยวเนื่องในประเทศ เป็นสิ่งที่จะต้องพิจารณาประกอบกับตัวกำหนดอื่นๆ ทั้งหมดของระบบเพชร(Diamond Model) ถ้าขาดซึ่งปัจจัยการผลิตขั้นสูงและเฉพาะทางก็ดี ถ้าขาดซึ่งอุปสงค์ในประเทศที่ชักนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ถูกทิศทางการที่อยู่ที่ใกล้เคียงกับอุตสาหกรรมสนับสนุนหรือเกี่ยวเนื่องชั้นนำของโลกก็จะไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ใดๆ ในทางสร้างและรักษาข้อได้เปรียบทางการแข่งขันระหว่างประเทศ

1.2.4 โครงสร้างบริษัท และสภาพการแข่งขันในประเทศอุตสาหกรรม (Company Strategy Structure)

สิ่งที่กำหนดขึ้นโดยองค์การ เช่น เป้าหมาย กลยุทธ์ การจัดการ มีผลเอื้อให้เกิดข้อได้เปรียบทางการแข่งขันของประเทศ วัฒนธรรมของประเทศมีผลต่อการที่บริษัทเลือกใช้กลยุทธ์ และโครงสร้างประเทศ มักจะประสบความสำเร็จระหว่างประเทศในอุตสาหกรรมที่มีบ่อเกิดแห่งข้อได้เปรียบด้านการแข่งขันที่สอดคล้องกับพฤติกรรม และโครงสร้างของบริษัท ที่สะท้อนลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรมของประเทศนั้น เช่นอิตาลีเป็นผู้นำใน fragmented industries เช่นเฟอร์นิเจอร์ รองเท้า ผ้าขนสัตว์ ที่ลดต้นทุนด้วยการผลิตเป็นจำนวนมากๆ ไม่ค่อยสำคัญหรือทดแทนได้ด้วยวิธีอื่นใด บริษัทอิตาลีมักเลือกใช้การแข่งขันโดยการหลีกเลี่ยงสินค้ามาตรฐาน และเข้าครอบครองส่วนแบ่งตลาดขนาดเล็ก ด้วยสินค้าที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวจึงมักบริหารด้วยเจ้าของคนเดียว และสามารถพัฒนาสินค้าใหม่ได้อย่างรวดเร็ว รวมทั้งสามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของตลาดได้อย่างดีและมีความยืดหยุ่นรวดเร็ว

ในทางตรงกันข้าม พื้นฐานทางเทคโนโลยีของผู้บริหารระดับสูงของบริษัทเยอรมันก็ชักนำบริษัทเข้าสู่การผลิตสินค้าที่ต้องใช้เทคโนโลยีมากเป็นพิเศษ หรือสินค้าที่ต้องอาศัยการผลิตที่มีความแม่นยำสูง สินค้าที่ต้องประกอบขึ้นจากชิ้นส่วนต่างๆ มากมายสลับซับซ้อนหรือสินค้าที่ต้องมีการบริการหลังการขายที่ดี โดยบ่อเกิดแห่งข้อได้เปรียบในด้านการแข่งขันประเภทที่จับต้องไม่ได้ เช่น ภาพลักษณ์ของยี่ห้อสินค้า สินค้าที่เน้นด้านการออกแบบ สินค้าที่เน้นทางด้านศิลปะ หรือพวกสินค้าที่เน้นทางด้านสุนทรียภาพ ฯลฯ มักจะถูกทะเลาะ ประเทศเยอรมันจึงประสบความสำเร็จระหว่างประเทศในอุตสาหกรรมรถยนต์ ด้านอุตสาหกรรมเคมี และเครื่องจักรที่สลับซับซ้อน แต่ว่าก็ไม่ได้ประสบความสำเร็จในด้านสินค้าอุปโภคและบริโภคแต่อย่างใด

ปัจจัยเสริม

1.2.5 บทบาทภาครัฐ (Government)

1) นโยบายของรัฐบาลส่งเสริมช่วยเหลือในด้านต่างๆ เช่น ในตลาดทุน ด้านการศึกษา กำหนดกฎเกณฑ์ต่างๆ และมาตรฐานสินค้า การลงทุนด้านวิจัย และพัฒนาการเรียนรู้เทคโนโลยีที่ทันสมัย

2) รัฐบาลมีอิทธิพลต่อความต้องการของผู้บริโภค หรือในฐานะผู้บริโภคสินค้าและบริการรายใหญ่ของประเทศ

3) รัฐบาลกำหนดสภาพของอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกัน รวมทั้งโอกาสจากสภาพแวดล้อมของประเทศด้วย ดังนั้นบทบาทของภาครัฐบาลจึงสนับสนุนให้ประเทศเกิดข้อได้เปรียบทางการแข่งขัน

1.2.6 บทบาทจากโอกาส (Chance)

เหตุการณ์ที่เป็นโอกาส จะเป็นตัวกำหนดบทบาทข้อได้เปรียบทางการแข่งขัน เช่น เหตุการณ์สงคราม เหตุการณ์วิกฤตของน้ำมัน การเปลี่ยนแปลงของอัตราแลกเปลี่ยน การตัดสินใจทางด้านการเมืองของรัฐบาล

นอกจากปัจจัยในระบบเพชร (Diamond Model) ทั้ง 4 ประการแล้ว เหตุสุควิสัยและรัฐบาลก็มีบทบาทสำคัญต่อการกำหนดข้อได้เปรียบด้านการแข่งขันของประเทศ โดยที่รัฐบาล และเหตุสุควิสัยไม่ได้เป็นตัวกำหนดข้อได้เปรียบด้านการแข่งขันของประเทศโดยตรง รัฐบาลและเหตุสุควิสัยเป็นเพียงตัวแปรที่มีผลต่อตัวกำหนดสำคัญทั้ง 4 ประการในระบบเพชร

รัฐบาลมีผลและพร้อมที่จะรับผลจากตัวกำหนดทั้ง 4 เช่น ปัจจัยการผลิตในประเทศ ได้รับผลกระทบจากนโยบายรัฐบาลด้าน ตลาดหลักทรัพย์ การศึกษา ด้านเงินช่วยเหลือจากรัฐบาล เป็นต้น อุปสงค์ในประเทศได้รับผลกระทบจากนโยบายรัฐบาลด้านมาตรฐานสินค้าและด้านอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับความต้องการของผู้ซื้อ ผู้บริโภค รวมทั้งรัฐบาลยังเป็นผู้ซื้อรายใหญ่ของสินค้าและบริการหลายชนิด อุตสาหกรรมสนับสนุน และเกี่ยวเนื่องในประเทศได้รับผลกระทบจากนโยบายรัฐบาลด้านการโฆษณาและด้านอื่นๆ ยุทธการโครงการสร้างและสภาพการแข่งขันในประเทศของบริษัทได้รับผลกระทบจากนโยบายรัฐบาลด้านภาษี ด้านการป้องกันการผูกขาด เป็นต้น รัฐบาลนั้นสามารถส่งเสริมหรือขัดขวางการเสริมสร้างและรักษาข้อได้เปรียบด้านการแข่งขันของประเทศ แต่รัฐบาลไม่มีความสามารถที่จะสร้างข้อได้เปรียบด้านการแข่งขันของประเทศได้เองโดยตรง ในการสร้างข้อได้เปรียบด้านการแข่งขันของประเทศเป็นบทบาทโดยตรงของธุรกิจภาคเอกชน

2. วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

บาลาสซา (Balassa 1965) ได้ศึกษาทฤษฎีการได้เปรียบโดยเปรียบเทียบ (Revealed Comparative Advantage) โดยได้ใช้ค่าดัชนีบทบาทการส่งออก (Export-Import Performance Indices) และอัตราส่วนของการส่งออกต่อการนำเข้า (Export-Import Ratio) ภายในระยะเวลาช่วงสั้นๆ 2 ช่วง คือ ปี 1953-1955 และปี 1960-1962 โดยศึกษาจากประเทศผู้ส่งออกสินค้าภาคอุตสาหกรรมรายใหญ่ของโลกได้แก่ สหภาพยุโรป สหรัฐอเมริกา แคนาดา สวีเดน ญี่ปุ่น และสหราชอาณาจักร สินค้าอุตสาหกรรมที่ใช้ในการศึกษาคือ สินค้าหมวดที่ 5 ถึง หมวดที่ 8 ซึ่งแบ่งตามรหัสของ Standard International Trade Classification (SITC) ยกเว้นผลิตภัณฑ์ที่เป็นโลหะบางชนิดที่ถือเป็นสินค้าขั้นปฐมภูมิ

จากผลการศึกษาพบว่า สหรัฐอเมริกา มีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบในการส่งออก วัสดุคิบ เคมีภัณฑ์เบ็ดเตล็ด อากาศยานทุกชนิด นิกิลและคีนุก และมีความเสียเปรียบโดยเปรียบเทียบในการผลิตรองเท้า และเครื่องคินเผาต่างๆ สหภาพยุโรปมีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบในการผลิตผลิตภัณฑ์รถยนต์โดยสาร รถเก๋ง เครื่องแต่งกาย และผลิตภัณฑ์เครื่องดนตรี และมีความเสียเปรียบโดยเปรียบเทียบในการผลิตกระดาษ อุตสาหกรรมยาง รถแทรกเตอร์ รถไฟ และอุปกรณ์อากาศยานทุกชนิด สวีเดนมีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบในการผลิตผลิตภัณฑ์รถไฟ และวัสดุอุปกรณ์กระดาษ เครื่องทอ และเครื่องห้องน้ำ ทองแดง และผลิตภัณฑ์จากยาง และก็มีควมเสียเปรียบโดยเปรียบเทียบในการผลิตผลิตภัณฑ์เส้นใยจากสิ่งทอ ฝ้าย เครื่องถ่ายภาพและ อุปกรณ์ ส่วนประเทศอังกฤษมีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบในการผลิตผลิตภัณฑ์รถแทรกเตอร์ รถโดยสาร และรถบรรทุก สีผง สีทา ขนสัตว์ จักรยาน คีนุก และทองแดง และมีความเสียเปรียบโดยเปรียบเทียบในการผลิตผลิตภัณฑ์ฝ้าย เครื่องอัญมณี อุปกรณ์การเดินทาง กระดาษ เส้นใย และเครื่องแต่งกาย ส่วนประเทศญี่ปุ่นมีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบในการผลิตผลิตภัณฑ์รองเท้า เครื่องแต่งกาย เครื่องปั้นดินเผา รถโดยสารและรถบรรทุก และมีความเสียเปรียบโดยเปรียบเทียบในการผลิตผลิตภัณฑ์อากาศยานทุกชนิด รถแทรกเตอร์ นิกิลและสังกะสี น้ำมัน และผลิตภัณฑ์เคมีภัณฑ์

แพร์รี่ (Parry 1975) ได้ศึกษาความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบสินค้าอุตสาหกรรมของสหรัฐอเมริกาในทางการค้าระหว่างประเทศ (Traded Goods) และที่มีไม่ทางการค้าระหว่างประเทศ (Non-Traded Goods) แต่จะเป็นลักษณะของการเข้าร่วมกิจกรรมในต่างประเทศหรือการขายใบอนุญาตให้กับต่างประเทศ โดยจะหาค่าดัชนีการได้เปรียบโดยเปรียบเทียบทางการค้าตามดัชนีของเบลลา บาลาสซา (Bela Balassa) ทั้งเชิงการค้าและมีไม่เชิงการค้าระหว่างประเทศ เพื่อพิจารณาใน

เรื่องของบทบาทของการแข่งขันระหว่างประเทศในปี 1966 – 1970 ระหว่างสหรัฐอเมริกา และในประเทศคู่ค้าหลักอีก 6 ประเทศ ได้แก่ เบนลักซ์ บราซิล ฝรั่งเศส เยอรมันตะวันตก เม็กซิโก และสหราชอาณาจักร สินค้าอุตสาหกรรมที่นำมาศึกษาได้แก่ ผลิตภัณฑ์กระดาษ ผลิตภัณฑ์เคมี ยาง โลหะชุบ เครื่องจักรเครื่องยนต์ ที่มีใช้เครื่องไฟฟ้า เครื่องจักรเครื่องยนต์ที่เกี่ยวกับการขนส่ง และผลิตภัณฑ์เกี่ยวกับสิ่งทอ

ผลการศึกษาพบว่า การวัดการแข่งขันระหว่างประเทศขึ้นอยู่กับสัดส่วนของการผลิตสินค้าอุตสาหกรรมนั้นในตลาดโลก เปรียบเทียบกับการผลิตสินค้าอุตสาหกรรมอื่นๆ ในตลาดโลก สำหรับสหรัฐอเมริกามีขอบเขตของบทบาททางการค้า และมีใช้ทางการค้าระหว่างอุตสาหกรรม และระหว่างประเทศแตกต่างกัน ความแตกต่างเหล่านี้เป็นผลให้เกิดการได้เปรียบโดยเปรียบเทียบในอุตสาหกรรมที่แตกต่างกัน และมีความได้เปรียบในตลาดที่แตกต่างกันด้วย

บาลาสซา (Balassa 1977) ได้ศึกษาความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบในการวิเคราะห์สัดส่วนการส่งออกของประเทศอุตสาหกรรม ซึ่งประกอบไปด้วย สหรัฐอเมริกา แคนาดา ญี่ปุ่น สหภาพยุโรป และสหราชอาณาจักร ระหว่างปี 1953 – 1971 โดยในการศึกษาแบ่งเป็น 2 กรณี คือ กรณีแรก ศึกษาความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบของผลิตภัณฑ์ที่เป็น research intensive ประกอบด้วยผลิตภัณฑ์เคมีภัณฑ์อินทรีย์ เคมีภัณฑ์อนินทรีย์ เกษษผลิตภัณฑ์ เครื่องจักรโรงงาน อุปกรณ์ไฟฟ้าของเครื่องจักรเครื่องใช้ เครื่องพลังไฟฟ้า อากาศยาน เครื่องมือวิทยาศาสตร์และอุปกรณ์วัสดุที่ใช้ในการถ่ายภาพและเครื่องมือเครื่องใช้เกี่ยวกับสายตา กรณีที่สอง ศึกษาความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบในการผลิตสินค้าอุตสาหกรรมแต่ละประเทศ จากสินค้า 73 ชนิด

ห้างทอง ทองฉัตร (2535) ได้ศึกษาสถานการณ์ สภาพปัญหาและอุปสรรคในการส่งออกอัญมณี และเครื่องประดับของไทย ได้เสนอแนวทางแก้ไขปัญหา การพัฒนาการส่งออกในอุตสาหกรรมอัญมณีและเครื่องประดับ เพื่อให้มีมูลค่าการส่งออกเป็นอันดับหนึ่ง โดยใช้ข้อมูลย้อนหลังประมาณ 5 ปี เป็นฐาน(พ.ศ. 2531 – 2535) โดยมุ่งเน้นแนวทางการพัฒนาอุตสาหกรรมอัญมณี และเครื่องประดับโดยรวม

จากผลการศึกษาพบว่าโอกาสและศักยภาพของอัญมณีและเครื่องประดับมีความเป็นไปได้มาก แต่ยังมีข้อขัดข้องและยังมีปัญหาหลายประการที่ต้องทำการแก้ไขโดยเร่งด่วนเพื่อให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าว โดยเสนอแนะให้มีการกระตุ้นให้มีการขยายตัวอย่างต่อเนื่องในอุตสาหกรรมการเจียรไนพลอย พร้อมทั้งเพิ่มขีดความสามารถให้การแข่งขันได้ดีในตลาดโลก แนวทางการดำเนินงานแบ่งออกเป็น 2 ระยะ คือ

ระยะสั้น ให้มีการจัดระบบการจัดการวัตถุดิบ เพื่ออำนวยความสะดวกในการผลิตจัดระบบการส่งออกสินค้าให้มีความสะดวกและรวดเร็ว โดยให้ปรับปรุงขั้นตอนและวิธีการปฏิบัติ และปรับปรุงโครงสร้างอัตราภาษีเครื่องจักรและอุปกรณ์ ยกเลิกการเก็บภาษีอากรนำเข้าวัตถุดิบ พัฒนาฝีมือแรงงานอย่างต่อเนื่อง

ระยะยาว ให้เพิ่มมาตรการส่งเสริมการลงทุนโดยไม่คำนึงถึงขนาดของผู้ประกอบการ ปรับปรุงขีดความสามารถในการออกแบบเครื่องประดับที่มีลักษณะพิเศษเฉพาะตัว และให้เน้นการผสมผสานเอกลักษณ์ของประเทศ รวมเข้ากับรูปแบบที่เป็นที่นิยมของตลาด

คมนตรี เนตรประไพ (2534) ได้ทำการศึกษา ภาวะของอุตสาหกรรมอัญมณีและเครื่องประดับของประเทศไทย ในภาวะการผลิต การตลาดภายในประเทศ และต่างประเทศเกี่ยวกับผลของรายได้ของผู้บริโภคต่อสินค้าอัญมณีและเครื่องประดับ ราคาสินค้าอัญมณีและเครื่องประดับต่อการเลือกบริโภคของกลุ่มผู้บริโภค ศึกษาถึงภาวะการจ้างงานที่มีต่อกำลังแรงงานทั้งหมด ประสิทธิภาพการผลิตของแรงงาน รวมทั้งการปรับปรุงและเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตของแรงงาน ในลักษณะการลงทุนในทุนมนุษย์ ที่เป็นการลงทุนเกี่ยวกับการฝึกอบรม และทำการศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการขยายตัวของอุตสาหกรรมอัญมณีและเครื่องประดับ

ผลการศึกษาพบว่า อุตสาหกรรมอัญมณีและเครื่องประดับเป็นอุตสาหกรรมที่มีการพัฒนาเป็นอย่างมาก โดยพิจารณาจากมูลค่าการส่งออกที่มีอัตราการเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องและพบว่ามูลค่าการนำเข้าอัญมณีและเครื่องประดับเพื่อเป็นวัตถุดิบมีอัตราการขยายตัวที่เพิ่มสูงขึ้นด้วยเช่นกัน

ทางด้านแรงงานพบว่า ขาดแคลนแรงงานที่มีทักษะความชำนาญ และประสบการณ์จึงควรแก้ไขโดยจัดให้มีการอบรมระหว่างปฏิบัติงาน และการฝึกอบรมนอกการปฏิบัติงาน ในระยะยาวควรจัดให้มีหลักสูตรประเภทต่างๆ ในสถาบันการศึกษาทั้งระดับอุดมศึกษาและอาชีวศึกษา โดยความร่วมมือระหว่างรัฐบาลและเอกชนที่เกี่ยวข้อง

ในด้านของวัตถุดิบพบว่า เนื่องจากปริมาณวัตถุดิบไม่เพียงพอต่อความต้องการภายในประเทศ เพราะลักษณะเฉพาะของวัตถุดิบไม่สามารถผลิตขึ้นมาทดแทนกันได้ ความเสี่ยงในการที่จะจัดหาที่ไม่คุ้มกับการลงทุน อีกทั้งยังมีปัญหาด้านเงินทุนที่ต้องใช้เงินทุนสูงมาก ในส่วนทางการตลาด ก็ประสบปัญหาการกีดกันทางการค้าในต่างประเทศ การแข่งขัน และคุณภาพสินค้า เป็นปัญหาที่จะต้องหาทางแก้ไขอย่างเร่งด่วน

สุทธิพันธ์ จิราธิวัฒน์ และคณะ (2530) ได้ทำการศึกษาวิเคราะห์ถึงโครงสร้างและระบบของสินค้าอุตสาหกรรมส่งออกของไทย การวิจัยนี้ใช้ข้อมูลปฐมภูมิจากการออกแบบสอบถามความคิดเห็นของผู้ประกอบการ และเพื่อทราบทัศนคติของผู้ประกอบการในด้านต่างๆ ที่สำคัญ และข้อมูลทุติยภูมิที่ได้รับจากสถาบันและหน่วยงานต่างๆ จากการวิเคราะห์แล้วพบว่า การส่งออกสินค้าอุตสาหกรรมมีความสำคัญมากขึ้น และทราบถึงการเปลี่ยนแปลงความได้เปรียบโดยเปรียบ

เทียบ (Revealed Comparative Advantage) ของสินค้าอุตสาหกรรมที่ส่งออก เช่น สิ่งทอและเสื้อผ้าสำเร็จรูป อัญมณีและเครื่องประดับ และเครื่องใช้ไฟฟ้า เป็นต้น การศึกษาได้ทบทวนนโยบายทางการเงินการตลาด และการให้สิทธิพิเศษต่างๆ ตลอดจน การส่งเสริมในด้านที่เกี่ยวข้องกับการส่งออก ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า ความสามารถในการส่งออกของอุตสาหกรรมแต่ละประเภทมีความแตกต่างกันออกไป จากการปรับปรุงใช้แบบจำลอง CMS แสดงให้เห็นความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบของสินค้าอุตสาหกรรมโดยทั่วไปแล้วมีแนวโน้มดีขึ้น และสินค้าอุตสาหกรรมบางอย่างมีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบใกล้เคียงกับกลุ่มประเทศอุตสาหกรรมใหม่ในเอเชีย เช่น สิ่งทอ เครื่องนุ่งห่ม อัญมณีและเครื่องประดับ ผลิตภัณฑ์ยาง ผลิตภัณฑ์พลาสติก แผงวงจรไฟฟ้า ตลับลูกปืนอิเล็กทรอนิกส์ ของเด็กเล่น และรองเท้า สิ่งเหล่านี้สามารถอธิบายได้จากผลต่างๆ ที่ทำให้แตกต่างไประหว่างสินค้าประเภทต่างๆ ทางด้านปัญหาสินค้าส่งออกพบว่า การส่งเสริมการลงทุนที่รัฐบาลให้กับบริษัทเอกชน ยังขาดข้อมูลที่ทันสมัยและยังขาดแคลนบุคลากร ทั้งปริมาณและคุณภาพ ความล่าช้าในการคืนภาษี และการชดเชยภาษี ก็ยังเป็นปัญหาสำหรับผู้ส่งออก การศึกษาได้ให้ข้อเสนอแนะว่าควรพยายามต่อไปในการสนับสนุนการผลิต และในการส่งออกของสินค้าอุตสาหกรรมอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะต้องพยายามหาแนวทางที่จะช่วยปรับปรุงต้นทุนการผลิต นอกจากนี้จะต้องคำนึงถึงความจำเป็นในการเลือกสินค้าต่างๆ ที่ทำการส่งออกแล้วหรือสินค้าใหม่ๆ ซึ่งควรจะทำการศึกษาวิเคราะห์อย่างละเอียด ทั้งในระยะสั้น และระยะยาว การปรับปรุงตลาดก็เป็นส่วนที่สำคัญสำหรับผู้ส่งออกไทยที่ยังล้าสมัยและขาดแคลนอุปกรณ์

สำนักงานคณะกรรมการ พัฒนาศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ (2545) ได้ศึกษาการพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันของไทย โดยเน้นไปที่เนื้อหาของการพัฒนาเศรษฐกิจที่มีฐานความรู้ หรือ Knowledge Base Economy รวมทั้งคาดการณ์แนวโน้มและปัจจัยความต้องการด้านการจ้างงานของอุปทาน ก็คือผู้ประกอบการ และความต้องการของแรงงาน ซึ่งก็คือด้านอุปสงค์ในระยะ 5 ปีนับจาก 2545-2549 ในการศึกษายังมีคำตอบในการสะท้อนภาพ และความจำเป็นของการขับเคลื่อนและเปลี่ยนแปลง จากระบบเศรษฐกิจและธุรกิจที่ได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบ (Comparative Advantage) มาเป็นสังคมเศรษฐกิจที่เป็นความได้เปรียบในการแข่งขัน (Competitiveness Advantage) นับจากทศวรรษ 1992 เป็นต้นมา การศึกษาในครั้งนี้ คณะทำงานได้พิจารณาถึงบริบทซึ่งก็คือ สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจและการเมืองของประเทศไทย ในระดับเศรษฐกิจมหภาค และในระดับจุลภาค ซึ่งได้ใช้กรอบแนวคิด Diamond Model ของ ศาสตราจารย์ไมเคิล อี พอร์ตเตอร์ เป็นทฤษฎีที่พูดถึงองค์ประกอบ และปัจจัย ที่ทำให้เกิดความได้เปรียบทางการแข่งขันทั้งในระดับบริษัท และความเป็นชาติ 4 ประการ คือ 1. เงื่อนไขด้านปัจจัย (Factor Conditions) 2. เงื่อนไขด้านอุปสงค์ (Demand Conditions) 3. อุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องและสนับสนุนภายในประเทศ (Supporting and Related Industries) และ 4. สภาพแวดล้อมทางการแข่งขัน (Company Strategy Structure and Rivalry)

1. สภาพแวดล้อมเศรษฐกิจการเมือง

ระบบการเมืองของประเทศไทย เริ่มมีเสถียรภาพมากขึ้นเป็นลำดับและผลจากการใช้นโยบายเศรษฐกิจมหภาคเพียงอย่างเดียว โดยดำเนินการ ผ่านนโยบายการเงิน และการคลังเป็นหลัก ไม่เพียงพอสำหรับการสร้างความเจริญเติบโต ทางเศรษฐกิจที่ยั่งยืนได้ การพัฒนาอุตสาหกรรมในช่วงที่ผ่านมา เริ่มจากการส่งเสริมอุตสาหกรรมเพื่อทดแทนการนำเข้า และต่อมามุ่งส่งเสริมการผลิตเพื่อการส่งออก และเน้นการดึงดูดการลงทุนจากต่างประเทศ โดยอาศัยข้อได้เปรียบจากปัจจัยในการผลิตที่มีราคาต่ำ ดังนั้นพัฒนาการทางด้านเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่องช่วยผลักดันให้ระบบเศรษฐกิจของประเทศบางส่วนเปลี่ยนผ่านจากระดับของพัฒนาการที่ขับเคลื่อนด้วยข้อได้เปรียบ จากปัจจัยพื้นฐานในการผลิต ไปสู่ระบบเศรษฐกิจ ที่ขับเคลื่อนด้วยการลงทุน ซึ่งหากจะพัฒนา ให้มีความได้เปรียบในการแข่งขันอย่างแท้จริงแล้วจะต้องเป็นการลงทุนเพื่อสร้างปัจจัยที่มีลักษณะเฉพาะ และก้าวหน้ากว่าเดิม เช่น โครงสร้างพื้นฐานที่มีคุณภาพสูง หรือแรงงานที่มีทักษะสูง เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ในการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการผลิตมีไม่มากนัก ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา กล่าวคือ ระบบเศรษฐกิจยังคงต้องพึ่งพิงรายได้ จากภาคอุตสาหกรรม และบริการในสัดส่วนที่ใกล้เคียง กับเมื่อสิบปีที่แล้วภาคการเกษตรกรรม ยังคงเป็นแหล่งจ้างงานที่สำคัญอยู่ เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศอื่นแล้ว สัดส่วนของแรงงาน ในภาคเกษตรกรรมของไทยลดลงค่อนข้างช้า เหตุผลที่สำคัญประการหนึ่งคือ ภาคอุตสาหกรรมและบริการ ยังไม่เข้มแข็งเพียงพอที่ดูดซับแรงงานได้มากเหมือนในประเทศอื่น และไม่สามารถเป็นภาคเศรษฐกิจนำ ในการยกระดับพัฒนาการของประเทศได้

การพัฒนาของระบบเศรษฐกิจไทย มีการกระจุกตัวในส่วนกลางสูง โดยเฉพาะในเขตกรุงเทพฯ และภูมิภาคที่รองรับเขตที่ตั้งอุตสาหกรรม เช่น ภาคตะวันออก ขณะที่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เพื่อเกษตรกรรม มีระบบเศรษฐกิจที่เล็กสุด ทั้งที่เป็นแหล่งรองรับแรงงานมากที่สุด เหตุที่กิจกรรมทางเศรษฐกิจส่วนใหญ่ กระจุกตัวอยู่ในภาคกลางและจังหวัดรอบกรุงเทพฯ ส่วนหนึ่งก็เพราะนโยบายการบริหารของประเทศไทยในอดีต เป็นแบบรวมศูนย์ จึงทำให้กลไกการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติในระดับท้องถิ่นของรัฐบาลมีข้อจำกัด ดังนั้นจึงไม่เข้มแข็งและไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร รวมทั้งขาดการมีส่วนร่วมจากภาคเอกชน และองค์กรท้องถิ่นในฐานะผู้มีส่วนได้รับประโยชน์และผลกระทบ

ทางด้านความสามารถการแข่งขันของไทย มีประเด็นน่าสนใจ ก็คือ แม้ว่าเศรษฐกิจของประเทศไทยได้กลับมาขยายตัวหลังจากวิกฤตการณ์ทางด้านเศรษฐกิจ เมื่อปี 2540 แต่เมื่อเทียบการขยายตัวทางเศรษฐกิจ และระดับของรายได้ต่อประชากร กับของประเทศอื่น ไทยก็ยังคงมีระดับการพัฒนาเศรษฐกิจที่ต่ำกว่าหลายประเทศ และมีแนวโน้มจะห่างกันมากขึ้น ส่วนด้านการฟื้นตัวของเศรษฐกิจที่ผ่านมาส่วนหนึ่งเป็นผลจากการฟื้นตัวของการส่งออก ซึ่งยังได้รับอิทธิพลจากค่าเงินบาทที่อ่อนตัวลง ตั้งแต่ปี 2540 แต่การฟื้นตัวทางด้านเศรษฐกิจและการส่งออก ยังไม่สามารถชี้ชัดได้ว่า

เศรษฐกิจ จะขยายตัวอย่างต่อเนื่องได้ เนื่องจากปัจจัยที่สะท้อนความสามารถ การแข่งขันของไทย คือผลิตภาพของประเทศยังอยู่ในระดับต่ำกว่า ประเทศคู่แข่งหลายๆ ประเทศ ทั้งนี้เป็นผลมาจากภาคเกษตรกรรม ที่เป็นภาคการผลิตที่สำคัญของประเทศ ยังคงมีผลิตภาพต่ำอย่างต่อเนื่อง ซึ่งนอกจากผลิตภาพที่บ่งชี้ถึงระดับของความสามารถ การแข่งขันที่ต่ำของประเทศแล้ว ยังสะท้อนจากปัจจัยในด้านอื่นๆ ที่ยังคงมีปัญหา เช่น การไม่เพิ่มขึ้นของส่วนแบ่งการตลาดโลกของประเทศ และการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศที่น้อยลง และระดับของการสร้างนวัตกรรมยังน้อยมาก

2. สภาพแวดล้อมเศรษฐกิจอุตสาหกรรม

การวิเคราะห์บริบทพื้นฐาน ด้านเศรษฐกิจอุตสาหกรรมของความสามารถในการแข่งขันซึ่งประกอบด้วย 2 ส่วน ได้แก่ (1) ความซับซ้อนในการดำเนินธุรกิจ และกลยุทธ์ของบริษัท และ (2) คุณภาพของปัจจัยแวดล้อมของธุรกิจ ระดับเศรษฐกิจอุตสาหกรรม ผลการศึกษาเน้นที่ ความซับซ้อนในการดำเนินธุรกิจ และกลยุทธ์ของบริษัท และจากการศึกษาพบว่า บริษัทของไทยส่วนใหญ่ ยังคงเน้นความได้เปรียบ จากการมีค่าจ้างแรงงาน และวัตถุดิบราคาถูก และการดำเนินกลยุทธ์ของบริษัท ยังไม่ได้มุ่งเน้นการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต หรือผลิตภาพของตน ด้วยการพัฒนาปัจจัยพื้นฐานของความสามารถ ในการแข่งขันที่ยั่งยืน กล่าวคือ ยังมีการพัฒนาศักยภาพบุคลากร ศักยภาพในด้านเทคโนโลยี การวิจัยและพัฒนา และการสร้างตราสินค้าอยู่ในระดับต่ำ รวมทั้งไม่ได้ให้ความสำคัญในการพัฒนา ช่องทางในการจำหน่ายสินค้ามากนัก อย่างไรก็ตาม บริษัทขนาดใหญ่ของไทย ได้เริ่มการเปลี่ยนกลยุทธ์ทางธุรกิจที่ดี เพื่อยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขันที่ยั่งยืนมากขึ้นแล้ว

ประเด็นต่อมาเกี่ยวกับคุณภาพของปัจจัยแวดล้อมของธุรกิจ ระดับเศรษฐกิจอุตสาหกรรม เป็นการวิเคราะห์องค์ประกอบทั้ง 4 ด้านใน Diamond Model ที่จะส่งผลกระทบต่อความสามารถในการแข่งขันของประเทศ ซึ่งได้แก่ (1) เงื่อนไขปัจจัยการผลิต (2) อุตสาหกรรมเชื่อมโยงและสนับสนุน (3) เงื่อนไขด้านอุปสงค์ และ(4) บริบทของการแข่งขันและกลยุทธ์ทางธุรกิจ จากการศึกษาแบบ Top-down จากบนสู่ล่าง และ Bottom-up Approach กระบวนจากล่างขึ้นบน คณะทำงานได้ค้นพบประเด็นสำคัญ ที่ส่งผลกระทบต่อทั้งในการสนับสนุน และเป็นอุปสรรค ต่อการสร้างความสามารถในการแข่งขันของไทย ซึ่งเป็นประเด็นพื้นฐานทั่วไป ที่พบทั้งในระดับของการศึกษาจากภาพรวม และจากการศึกษาระดับอุตสาหกรรม 5 อุตสาหกรรม ที่นำมาเป็นกรณีศึกษาในครั้งนี้ สรุปได้ดังนี้

2.1 ด้านเงื่อนไขปัจจัยการผลิต

2.1.1 ประเทศไทยมีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ โดยเฉพาะมี Bio-diversity สูงและมีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติสวยงาม แต่เริ่มมีปัญหาการเสื่อมโทรมลง โครงสร้างพื้นฐานโดยทั่วไปอยู่ในระดับที่ดี โดยเฉพาะถนน แต่ในด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสาร (ICT) ยังมีปัญหาด้านการกระจุกตัว ของเครือข่ายในเขตเมือง และราคาบริการที่สูง

2.1.2 การศึกษาและคุณภาพของแรงงานไทยโดยทั่วไป ค่า การผลิตแรงงาน ที่มีความสามารถเฉพาะขั้นสูงยังมีจำกัดและด้อยคุณภาพไม่สอดคล้องกับความต้องการของอุตสาหกรรม

2.1.3 ความสามารถทางเทคโนโลยีของธุรกิจไทยอยู่ในระดับต่ำ การวิจัยและพัฒนา (R&D) ยังนำมาใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ได้น้อย และยังมีปัญหาในเรื่องกลไกระบบการบริหารจัดการด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

2.1.4 ตลาดทุนยังอ่อนแอ ทำให้เอกชนส่วนใหญ่พึ่งพาดูดเงิน ซึ่งส่งผลกระทบต่อต้นทุนทางการเงินที่สูงของธุรกิจ

2.2 เงื่อนไขด้านอุตสาหกรรมเชื่อมโยงและสนับสนุน

2.2.1 การเชื่อมโยงอุตสาหกรรมต่างๆ ส่วนใหญ่เป็นการเชื่อมโยงเชิงกิจกรรม ในห่วงโซ่อุปทานตลอดสาย ของอุตสาหกรรมต้นน้ำจนถึงปลายน้ำ แต่ในบางอุตสาหกรรม เช่น ในอุตสาหกรรมแฟชั่น และอุตสาหกรรมอาหาร ยังคงมีปัญหาของการเชื่อมโยงเชิงกิจกรรม ในทุกช่วงของห่วงโซ่อุปทาน

2.2.2 การเชื่อมโยงในเชิงความร่วมมือในลักษณะเครือข่ายวิสาหกิจ(Cluster) ก็พบว่ายังมีปัญหามาก ซึ่งพบได้ในอุตสาหกรรมทั้ง 5 กลุ่มที่ได้ศึกษา เนื่องจากการขาดกลไกที่จะผลักดันให้เกิดความร่วมมืออย่างมีประสิทธิภาพ

2.2.3 สถาบันเพื่อความร่วมมือของกลุ่มอุตสาหกรรม ได้มีการจัดตั้งอยู่บ้างแล้ว เช่น การรวมกลุ่มของธุรกิจ เป็นสมาคมการค้าต่างๆ แต่ส่วนใหญ่เน้นทำกิจกรรมวิ่งเต้น และการเจรจาต่อรองเพื่อหวังผลประโยชน์มากกว่าจะสนับสนุนการพัฒนาของกลุ่มอุตสาหกรรมให้เข้มแข็งอย่างยั่งยืน ส่วนสถาบันเฉพาะทางสำหรับแต่ละอุตสาหกรรมยังคงอ่อนแอและขาดศักยภาพ ที่จะเป็นแกนกลางในการสร้างความร่วมมือของอุตสาหกรรมอย่างมีประสิทธิภาพ แต่อย่างไรก็ตามในหลายสถาบันได้มีการริเริ่มกิจกรรมต่างๆ ที่มีส่วนช่วยเสริมสร้างศักยภาพของธุรกิจให้กับสมาชิก รวมทั้งหลายแห่งได้มีการริเริ่มกิจกรรมการแลกเปลี่ยนข้อมูล การสร้างเครือข่ายธุรกิจรวมทั้งประสานความร่วมมือระหว่างสถาบันการศึกษากับธุรกิจ ซึ่งจะเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนา และสร้าง ความเข้มแข็ง ให้กับเครือข่ายวิสาหกิจบ้างแล้ว

2.3 เงื่อนไขด้านอุปสงค์

2.3.1 อุปสงค์ภายในประเทศของผู้บริโภคทั่วไป ยังคงมีความเป็ติพิถันน้อย ไม่ได้ให้ความสำคัญกับคุณภาพมาตรฐานสินค้า และบริการเท่าที่ควร เนื่องจากคนไทยส่วนใหญ่ มีการศึกษาน้อย และมีพื้นฐานทางวัฒนธรรมที่ประนีประนอมสูง

2.3.2 ปัจจัยผลักดันให้ธุรกิจปรับปรุงประสิทธิภาพและมาตรฐาน ส่วนใหญ่จะมาจากอุปสงค์ของภายนอกประเทศ แต่อย่างไรก็ตามไม่ได้เป็นปัจจัย ที่ก่อให้เกิดความสามารถในการแข่งขันที่ยั่งยืนถาวร เนื่องจากการพัฒนามาตรฐานและคุณภาพได้ตามระดับสากลนั้นเป็นลักษณะที่ประเทศอื่นๆ ก็สามารถที่จะเลียนแบบ และพัฒนาจนมีระดับเท่าเทียมกันได้

2.3.3 มีจุดแข็งของอุปสงค์ภายในประเทศที่มีลักษณะเฉพาะในบางสินค้า เช่นในรถยนต์ปิกอัพ ซึ่งมีความพิถีพิถันสูงและมีศักยภาพในระดับที่ชี้นำอุปสงค์ของโลกได้

2.3.4 อุปสงค์จากภาครัฐในฐานะผู้ซื้อรายใหญ่ของอุตสาหกรรม นับว่ายังขาดความพิถีพิถัน มุ่งเน้นราคาต่ำมากกว่าคุณภาพ ดังนั้นจึงไม่เป็นการช่วยส่งเสริมให้ผู้ประกอบการ มีการปรับปรุงประสิทธิภาพ หรือผลิตสินค้าที่มีคุณภาพสูงขึ้นแต่อย่างใด

2.4 เจ็อนไขด้านสภาพแวดล้อมการแข่งขันและกลยุทธ์ธุรกิจ

2.4.1 ระดับการเปิดกว้างต่อการแข่งขัน และการลงทุนจากต่างประเทศ มีแนวโน้มที่สูงขึ้น จึงทำให้ธุรกิจมีการแข่งขันกันมาก และผลผลิตภาพของธุรกิจสูงขึ้น

2.4.2 การเปิดเสรียิ่งล้ำ อำตราบายีสูง ชับซ้อน และไม่สอดคล้องกับระดับการพัฒนาของในแต่ละอุตสาหกรรม

2.4.3 การบังคับใช้กฎหมายแข่งขันทางการค้ายังมีปัญหา และยังไม่เอื้อต่อการสร้างบรรยากาศในการแข่งขันที่เป็นธรรม

2.4.4 กลไกราชการขาดประสิทธิภาพและมีปัญหาคอร์รัปชัน ทำให้เกิดภาระต้นทุนแก่ธุรกิจ

2.4.5 บริษัทส่วนใหญ่แข่งขันบนพื้นฐานปัจจัยการผลิตราคาถูก และมีการตัดราคารวมทั้งมีการลงทุนเพื่อการพัฒนาความสามารถในการแข่งขันในระยะยาวน้อย